

Ortak Türkçe Mümkün Mü?

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Erciyes Üniversitesi Öğretim Üyesi, Türkiye

Özet

Dünyanın en çok konuşulan dilleri arasında yer alan Türk dilinin, 20.yüzyılın başlarından itibaren, 21 ayrı yazı dili ortaya çıkmıştır. Bu yazı dilleri birbirinden farklı Lâtin, Kiril ve Arap alfabeleriyle yazılmaktadır. Son dönemde yaşanan siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeler bu dağınıklığın giderilmesi ve en azından bir ortak iletişim dilinde buluşulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ancak böyle bir ortak dilin nasıl oluşacağı konusunda henüz bir düşünce ve eylem birliği oluşmamıştır.

Giriş

Diller, değişen, dönüşen, farklılaşan sistemlerdir. Değişimin temelinde bazen coğrafi yaygınlık, bazen kültürel çeşitlilik, bazen de sosyal tabakalaşma yatar. Ancak yaşayan hiçbir dilin hep aynı çizgide gelişmesi ve yaşaması söz konusu değildir. Dilde önce söyleyişe dayanan fonetik ayrılıklar, ardından da söz farklılaşmaları ve morfolojik çeşitlenmeler baş gösterir.

Dünyanın en eski ve yaygın dillerinden biri olan Türk dili, bu aşamaların hepsini değişik düzeylerde yaşamış bir dildir. Ancak başlangıçta görülen farklılıkların hiç biri anlama ve anlaşma zorluğu ortaya çıkaracak boyutlarda değildi. Araya giren uzak mesafeler ve akıp giden uzun zaman aralıkları bazı Türk dili kolları arasında önemli ve ciddi farklılıklar ortaya çıkarmıştır.

Bugün geldiğimiz noktada yeniden bir ortak iletişim dilinde buluşma ihtiyacı gün geçtikçe kendini daha fazla hissettirmektedir. Türk dünyasının en önemli sorunu olarak gündemden hiç düşmeyen ortak Türkçenin inşasının mümkün olup olmadığını tartışmaya geçmeden önce ana çizgileriyle Türk dilinin tarihî geçmişi ve bu konuda bugüne kadar yapılanları gözden geçirmek yararlı olacaktır.

Dünden bugüne ortak Türkçe:

Türkçe, 7.yüzyıldan 13.yüzyıl başlarına kadar tek bir yazı dili olarak devam etmiştir. Bu süre içinde 7.-9.yüzyıllar arasında Göktürk alfabesiyle, 9.-10.yüzyıllar arasında Uygur alfabesiyle,

11.yüzyıldan itibaren de Arap alfabesiyle yazılmıştır. Bazı farklı dinlere inanan Türk toplulukları Çin, Mani, Brahmi, Tibet, Süryani alfabeleri gibi farklı alfabeleri de kullanmışlardır. (Tekin 1997, 9-72) Yine aynı süre içinde Göktürk ve Uygur Kağanlıkları ile Karahanlı Devleti dönemleri yaşanmış, hanedan ve yazı değişimlerine rağmen yazı dili birbirinden ufak farklarla ayrılan bir devamlılık içinde varlığını ve birliğini sürdürmüştür. (A. Von Gabain 1998, 1-32)

13.yüzyılda Cengiz Han'ın doğudan batıya uzanan seferleri, önce Türkistan sonra da Anadolu Türk devletlerini ve topluluklarını derinden etkilemiş, göçler ve yıkımlar birbirini izlemiştir. Daha sonra Karadeniz'in kuzeyinden Doğu Avrupa'ya, Hazar'ın güneyinden Irak'a uzanan seferler de aynı şekilde Türk coğrafyasını yeniden şekillendirmiştir. Bu gelişmeler, Doğu Türkistan merkezli yazı dili kültürünü Anadolu'ya, Mısır'a, hatta Altın Ordu'ya taşımış, böylece birden çok kültür merkezi ve yazı dili gelişmiştir. 15.yüzyıla gelindiğinde, yaşanan siyasi, sosyal ve kültürel gelişmelerin de etkisiyle, biri doğuda biri batıda olmak üzere iki yazı dili ortaya çıkmıştır. (Ercilasun 2004, 404-442)

Bunlardan *birincisi*, Karahanlı Türkçesinin Harezmi ve Altın Ordu'da yeniden şekillenmesiyle ortaya çıkan ve Ali Şir Nevaî'nin eserleriyle güçlü bir edebî dile dönüşen Çağatay Türkçesidir.

İkincisi ise Selçuklu Devleti'nin Moğol baskısı sonucu dağılmasının ardından Anadolu Beylikleri'nde Türkçenin öneminin artmasıyla ve Karamanoğlu Mehmet Bey'in divanda aldığı kararla Türkçeyi resmî dil haline getirilmesiyle sosyal ve siyasi zemini hazırlanan, Hoca Ahmed-i Yesevî geleneğinin Anadolu'daki temsilcisi Yunus Emre'nin şiirleriyle de üslubu ve ifade dünyası belirginleşen Osmanlı Türkçesidir.

Bu iki yazı dili, arasında karşılıklı iletişim ve anlaşma oranı oldukça yüksekti. Sözelimi Fuzûlî'yi okuyup anlayan biri rahatlıkla Nevaî'yi de okuyup anlayabiliyordu. Hatta Osmanlı sahasında Nevaî'nin şiirlerine onun dili ve üslubu ile nazireler yazılıyordu. Ayrıca Çağatay ve Osmanlı Türkçeleri arasında *Abuşka*, *Lûgat-i Çağatayî ve Türki-i Osmanî* gibi sözlükler bulunmaktaydı. (Kargı Ölmez 1998, 137-144)

Yüzyıllarca böylesine birbiriyle irtibatlı iki yazı dili kullanılmış, ancak 19.yüzyılda İsmail Gaspıralı bu ikiliği de aradan kaldırmaya çalışmıştır. Gaspıralı'nın, Türk dünyasının kavşak

noktasında bulunan Kırım'da, doğu, batı ve kuzey Türk dili kollarının söz varlığından ve ifade dünyasından yararlanarak oluşturduğu ortak dille, 1883-1918 yılları arasında, *dilde fikirde işte birlik* şiarıyla çıkan Tercüman gazetesi, Bahçesaray'dan Kazan'a, İstanbul'a, Kahire'ye, Bakü'ye, Taşkent'e uzanabiliyordu. (Kırimer, 1996, 118-127)

Yine Gaspıralı'nın başını çektiği ve Kazan Tatar aydınlarının fikrî teorisyenliğini yaptığı Ceditçilik hareketi, bu ortak Türkçeyi eğitim öğretim yoluyla tabana yayma mücadelesi veriyordu.

Aynı dönemlerde Osmanlı Türkçesiyle yazan Azerbaycanlı şair ve yazarlar, hatta Türkmenistan'da Osmanlı Türkçesi etrafında toparlanmanın yararlı olacağını savunan bilim ve fikir adamları bulunmaktaydı. Özbekistan'da ise Çağatay Türkçesini ayakta tutmak için çaba harcanmaktaydı. (Özkan 2002, 93-120)

Osmanlı aydınları ve ediplerinin bir bölümü dilin adının Lisan-ı Osmanî mi yoksa Lisan-ı Türkî mi olduğunu tartışıyor, diğer bir bölümü ise külfetli ve zor anlaşılan resmî üslubun yerine rahat ve kolay anlaşılır bir gazete ve tiyatro dili kurmaya çalışıyordu.

Rus Türkoloji bilim dalının kurucusu Radloff, üzerinde çalıştığı Türk dili kollarına *nareçie*, yani "lehçe" adını veriyor, Türkiye Türkçesinin gramerini yazan ilk Avrupalı olan Fransız dilci Jean Deny ise eserine *Grammaire de la langue Turque (Dialecte-Osmanli)* (1921) adını veriyordu. Yani hem Rus literatüründe hem Fransız literatüründe Türk dili kollarının adı lehçe idi. Her ikisi de tek bir Türkçenin varlığını kabul ediyor ve Türk dili kollarının birbiriyle ilgisinin lehçe düzeyinde olduğunu ifade ediyorlardı.

Bu tabloyla girilen 20.yüzyılın ilk çeyreğinde önce Sovyet ihtilâli gerçekleşti, ardından Osmanlı Devleti tarihe karışarak yerine Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. 1926'da Bakü'de toplanan Türkoloji Kongresinde Lâtin alfabesine geçme kararı alındı ve birkaç yıl içinde hem Türkiye'de hem Sovyetler Birliği içinde yer alan Türk topluluklarında aynı Lâtin alfabesine geçildi. (Acar 1999, 91-95)

Türkiye'de dille ilgili çok önemli kararlar alındı. Dilde sadeleşme çalışmaları başlatıldı. Bu çalışmalar sırasında Türk dünyasından Türkiye'ye göçen Türkologların da katkılarıyla diğer tarihî Türk dili kolları yanında çağdaş Türk lehçelerinden kelimeler, hatta ekler alındı. Söz

gelimi *görev*, *ödev*, *işlev* gibi kelimelerde görülen *-ev* eki Kazan Tatar Türkçesinden alınmıştır.

1930'lu yılların sonunda değişen Sovyet politikalarıyla önce her bir Türk bölgesine, bölge ağzlarından birinin veya birkaçının esas alındığı birer yazı dili, ardından da her birinde aynı ses için farklı işaretlerin tercih edildiği birer Kiril alfabesi oluşturuldu. Bu adımlar kısa sürede bütün Türk topluluklarının hepsini birbirine yabancılaştırdı. Etkin bir kültür dili olarak Rusça Türk toplulukları arasında yerleşti. 1980'lere geldiğinde tüm Türk topluluklarının ortak dili Rusça idi. Türkiye'de ise devlet nezdinde Türk dünyası unutulmuştu. Abartılan özleşme hareketleri Türkçeyi hem geçmişinden hem de paydaşlarından uzaklaştırıyordu.

Alfabe birliği:

1989'da Sovyetler Birliği'nin kansız bir şekilde dağılmasının ardından, 18-20 Kasım 1991'de Marmara Üniversitesi'nde bir Ortak Türk Alfabesi Komisyonu toplandı. Burada açıklanan ilkelere uygun olarak önce Azerbaycan, ardından da Gagavuz Türkleri Lâtin alfabesine geçti. Ancak kısa bir süre sonra, ikisi de içinde buldukları şartları bahane göstererek bazı işaretleri değiştirdiler. Türkmenistan ise hiçbir Türk topluluğunun hiçbir dönemde kullanmadığı bazı işaretlerin yer aldığı çok farklı bir Lâtin alfabesine geçti. Özbekistan ise yıllarca ertelediği Lâtin alfabesine geçiş projesini nihayet hayata geçirdi. Ancak Kiril alfabesindeki tüm sorunlu harfleri Lâtin alfabesine de taşıdı. (Kocaoğlu 1999, 675-678)

Hâlbuki tüm Türk dili kollarında kullanılan birbirine yakın seslerin ortak işaretlerle gösterilmesi pekâlâ mümkündür. (Öner 1997, 207-211). Ortak dilin temel şartı olan ortak alfabenin ortaya çıkabilmesi için mutlaka siyasi bir kararlılık ve birbirine yakın sesler için aynı harflerin kullanılması, fonetik kaygılarla harf sayısını artırmaktan uzak durulması gerekmektedir. (Sultanov 1999, 1057-1059)

Kazakistan ve Kırgızistan yöneticileri, ülkelerindeki Rus nüfus sebebiyle Rusçayı da resmî dil haline getirdiler ve Kiril alfabesinde kalacaklarını deklare ettiler. Özerk bölgelerde ise Lâtin alfabesine geçiş önce fiilen, ardından da resmen yasaklandı.

Doğu Türkistan 1980'li yıllarda yeniden düzenlenmiş bir Arap alfabesini kullanmaya devam etmektedir. (Kaşgarlı 1992, 43-44) İran'daki Türkler ise Farslar gibi Arap alfabesi kullanmaktadır. Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında aslına uygun bir imla kullanıldığı

halde Türkçe kelimelerin imlası konusunda tartışmalar devam etmektedir. (Kafkasyalı 2010, 144-151)

Irak'ta ise Arap ve Lâtin alfabeleri yan yana ve yer yer kullanılmış, Suriye'de ise Türkçe bir konuşma dili olarak kalmış, neredeyse yazıyla ilgisi kesilmiştir.

Osmanlı coğrafyasında kurulan Bulgaristan, Yunanistan, Romanya gibi devletlerde azınlık olarak yaşayan Türk toplulukları ve Kıbrıs Türkleri Türkiye'de kullanılan Lâtin alfabesini hem yazı dilinde hem de eğitim öğretimde kullanmaktadırlar.

Bütün bu gelişmelere bağlı olarak bugün Türk dünyasında 21 ayrı yazı dili kullanılmakta ve bunlar birbirinden farklı Lâtin, Arap ve Kiril alfabeleri ile yazılmaktadır.

Türk dünyasının ortak sorunlarının ve işbirliği alanlarının araştırılması için bugüne kadar Türk cumhuriyetlerinin devlet başkanları 9 kez toplandı. Sonuncusu 2-3 2009'da Nahçıvan'da gerçekleşti ve bu toplantının sonunda Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi kuruldu. Ancak bu anlaşmaya Özbekistan ve Türkmenistan imza koymadı.

Yazı ve iletişim dilinde birlik:

Bütün bu gelişmelere rağmen Türk dünyasında hâlen aynı dille konuşmak ve yazmak istek ve iradesi çok güçlü görünmektedir. Bugüne kadar ortak Türkçe için birkaç farklı görüş ve teklif yarışmış ve tartışılmıştır.

Bunlardan *birincisi* Türk dili kollarının söz varlığından özel usul ve yöntemlerle seçilmiş kelimelerle Esperanto türünde suni bir dil oluşturma ve bunu tüm Türk dünyasında yaygın hale getirme düşüncesidir. Bu görüşü savunanlara göre, zaten Türk dili kollarının temel söz varlığında bazı fonetik farklarla ortak bir söz hazinesi bulunmaktadır. Geri kalan sözler için de, Türk dili kolları arasında en yaygın kullanılan kelimeleri tercih etmek suretiyle ortak bir dil kurgulanabilir. Böylece tüm Türk topluluklarının hem katılabileceği hem de katkıda bulunabileceği ortak bir dil geliştirilecektir. (Kerimov-Mutalov 1996, 190-195)

İkinci görüş, Gaspıralı İsmail'in yaptığına benzer bir şekilde birbirine yakın Türk dili kollarının söz varlıklarıyla bir ortak dile doğru gitmektir. Sözelimi önce Azerbaycan ve Türkiye Türkçesi, Başkurt ve Kazan Tatar Türkçesi, Kazak ve Kırgız Türkçesi gibi birbirine

çok yakın lehçeleri birleştirilecek, sonra da daha uzak lehçeler bu birliğin içine adım adım dahil edilecektir. (Buran 1997, 212-215) Bu arada yaşanacak olan geçiş sürecinde Rusça, İngilizce gibi ortak dilleri öğrenmek ve kullanmak gerekecektir. (Gürsoy Naskali 1997, 198) *Üçüncü görüş*, ortak Türkçe oluşturmak için resmî kurumlar bünyesinde bir ortak komisyon oluşturmak ve zaman içinde bir ortak Türkçenin oluşmasını beklemektir. (Yaman 1997, 205-206) Bu arada yaşanacak sıkıntıları aşmak için İngilizce, Arapça, İspanyolca gibi sınır ötesi uzantıları bulunan dilleri kullanan ülkelerin sorunlarını aşmak için geliştirdikleri politikaları izlemek yeni çözümler getirmek bakımından yarar sağlayacaktır. (Yaman 2001, 469-471) *Bir başka görüş* ise, her Türk topluluğunun kendi dil birikimini ve kültürünü kendi bölgesinde sürdürmesine karşılık en gelişmiş Türk yazı dillerinden birinin ortak iletişim dili olarak kabul edilmesidir. (Ercilasun 2007, 425-426)

Türk dili kolları içinde en gelişmiş ve işlenmiş yazı dili İstanbul ağzına dayanan Türkiye Türkçesidir. Türkiye Türkçesinin gelişmişlik ve işlenmişlik ölçütlerine uyması yanında, İstanbul'un bir kültür merkezi olarak tüm Türk dünyasını kucaklayan bir zenginliğe ve çeşitliliğe sahip olması da dikkatten uzak tutulmamalıdır. Zaman içinde Türkiye Türkçesinden diğer Türk dili kollarına, diğer Türk dili kollarından da Türkiye Türkçesine kelimelerin geçmesi hem karşılıklı olarak Türk dili kollarını zenginleştirecek hem de ortaklıkları artıracaktır. (Korkmaz 1996, 189-197)

Suni bir ortak Türk dili yerine, canlı bir Türk dili kolu olarak Türkiye Türkçesinin ortak dil kabul edilmesini teklif edenler, dünyada da ortak dil haline getirilmeye çalışılan *Esperanto*, *İdo*, *Oriental* gibi suni dillerin tutmadığını, buna karşılık İngilizce, Rusça gibi canlı dillerin ortak dil olarak yaygın bir şekilde kullanıldığını hatırlatmaktadırlar. (Tenişev 1999, 1133) Hatta Türk boy ve topluluklarının yakın geçmişte kendi edebî dilleri yanında bir üst dilde, Rusçada iletişim sağlama alışkanlığına zaten sahip oldukları, bütün meselenin Rusçanın yerine Türkiye Türkçesinin konulması olduğu görüşü de savunulmaktadır. (Gökdağ 1997, 218-220) Bunun için de Türkiye Türkçesi, tüm Türk cumhuriyetlerinde ve bölgelerinde ilköğretimde öğretilmelidir. Tabii bu çabaların televizyon yayınları ile takviye edilmesi de son derece yararlı olacaktır. (Hacıyev 1999, 507-509)

Sonuç:

Türk dünyası, tarihte birkaç kez ortak Türkçede buluşmuş, uzun yüz yıllar boyunca da birbiriyle irtibatlı iki yazı dili kullanmıştır. Tek yazı dilinin kullanılışı da birden çok yazı

dilinin ortaya çıkışı da dil dışı şartlara bağılı olarak gelişmiştir. Ancak Türk dili, hiçbir zaman bugünkü kadar politik zorlamalara tâbi tutulmamış, böylesine dağınık ve karmaşa içinde bir dönem yaşamamıştır.

Oysa her şeyin iç içe geçtiği günümüzde bir Türk dünyasından söz edilecekse bu dünyanın mutlaka bir ortak iletişim kanalı olmalıdır.

Böyle bir ortak iletişim dilinin değişik Türk dili kollarının karıştırılıp kaynaştırılmasıyla ortaya çıkması, hem teknik olarak mümkün değildir hem de böyle bir süreç çok uzun bir zamanı ve çok uygun şartları gerektirmektedir. Onun için de her şeyin çok hızlı değiştiği günümüz dünyasında böyle bir gelişmenin zamana veya gelişmelere bağlanması çok da sağlıklı görünmemektedir.

Aynı şekilde ortak Türkçeden Türk dilinin bütün kollarının birleştirilip tek bir dile dönüştürülmesi anlaşılmalıdır. Çünkü böyle bir durum ne mümkündür ne de gereklidir. Her Türk dili kolu, Türk kültürüne ve irfanına dair zenginliklerin koruyucusu ve taşıyıcısıdır. Çok az kişi tarafından kullanılan bir ağzın bile kaybedilmesi, Türk kültürüne ve kimliğine dair bir zenginliğin yok olması anlamına gelmektedir.

Siyasi yaptırım gücü olmayan ortak komisyonların karar ve önerilerinin ortak Türkçe konusunda bağlayıcı olması mümkün değildir. Zaten belirleyici olan, komisyonlar veya siyasi erk sahiplerinin tutumu değil, ihtiyaçların yönlendirmesi ve toplumsal iradenin sağlamlığıdır. Bu sebeple ortak bir Türkçe olacaksa, bu Türkçe, Türk dünyasının en çok bildiği ve ihtiyaç duyduğu bir Türk dili kolu olabilir. Günümüz şartlarında bu özelliklere en yakın olan Türk dili kolunun Türkiye Türkçesi olduğunu söylemek çok da yanlış olmaz. Ancak bu haliyle Türkiye Türkçesinin ortak Türkçe olarak kullanılması için, en başta Türkiye olmak üzere bütün Türk cumhuriyetlerinde ve özerk bölgelerinde bir irade birliğinin bulunması gerekmektedir.

Alfabe birliği ortak iletişim dili için önde gelen şartlardan biridir. Aynı kökten gelen ve aynı sisteme tâbi olan bir dilin farklı kollarının ayrı alfabelerle yazılması yakınlaşmayı ve karşılıklı anlaşmayı önler. Ortak alfabenin 20.yüzyılın başlarında kararlaştırılan esaslara uygun Lâtin esaslı bir alfabe olması beklenir. Bu hedefe ulaşmak için 1991 yılında toplanan Alfabe Komisyonunun önerilerinin bugüne kadar gerçekleştirilen alfabe değişikliklerinde dikkate

alınmaması bu konuda da henüz bir anlayış ve görüş birliğinin oluşmamış olduğunu ortaya koymaktadır.

Türk dünyasının ortak kararlar alabilecek ekonomik, siyasi ve kültürel bir birlik olabilmesi için önce hür düşüncenin ve sağlıklı işbirliği zemininin oluşması, ardından da Türk ülke ve bölgelerinde millî bir fikir ve duygu ikliminin gelişmesi gerekmektedir. Ortak iletişim dili de ortak alfabe de ancak bu şartlar içinde mümkün olabilecektir.

Kaynaklar:

ACAR, Kenan (1999) “Bakû Türkoloji Kurultayının Faal Delegelerinden Bekir Sıtkı Çobanzade”, *1926 Türkoloji Kongresinin 70.Yıl Dönümü Toplantısı (29-30 Kasım 1996)*, TDK yay., Ankara, 91-95.

BURAN, Ahmet (1997) “Türk Asrı İçin Önce “Türkçe Asrı” Gerekir”, *Yeni Türkiye*, Mayıs-Haziran, yıl:3, S.15, s.212-215.

ERCİLASUN, Ahmet B. (2004) *Başlangıçtan Yirminci Yüzyula Türk Dili Tarihi*, Akçağ yay., Ankara.

ERCİLASUN, Ahmet B. (2007) “Ortak İletişim Dili ve Ortak Alfabe Üzerine”, *Makaleler Dil-Destan-Tarih-Edebiyat*, hzl. E. Arıkoğlu, Akçağ yay., Ankara.

GABAİN, A. Von (1988) *Eski Türkçenin Grameri*, çev. M. Akalın, TDK yay., Ankara.

GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız (1997) “Türk Dünyasında İletişim Dili Meselesi”, *Yeni Türkiye*, Mayıs-Haziran, yıl:3, S.15, s.216-220.

GÜRSOY NASKALİ, Emine (1997), “Türk Dünyası ve Ortak Dil”, *Yeni Türkiye*, Mayıs-Haziran, yıl:3, S.15, s.196-198.

HACIYEV, Tofiq (1999) “Ortak Türkçe Deyilen Edebî Dil Mövzusunda”, *3.Uluslar arası Türk Dili Kurultayı 1996*, TDK yay., Ankara, s.503-509.

KAFKASYALI, Ali (2010) *İran Türkleri*, Bilge Oğuz yay., İstanbul.

KARGI-ÖLMEZ, Zuhâl (1998) “Çağatayca Sözlükler”, *Kebikeç*, S.6, 137-141.

KAŞGARLI, Sultan Mahmut (1992) *Modern Uygur Türkçesi Grameri*, İstanbul.

KERİMOV, Bahtiyar-MUTALOV, Şaahmet (1996) “Orta Türkçe”, akt. E. Yaman, *Bilig*, S.3, Güz’96, s.190-195.

KIRIMER, Cafer Seydahmet (1996) *Gaspıralı İsmail Bey*, hzl. R. Bakkal, Avrasya Bir Vakfı yay. , İstanbul 1996.

KOCAOĞLU, Timur (1999) “Türk Ülkelerinde Lâtin Alfabesine Geçme Sürecindeki Başlıca Meseleler”, *3.Uluslar arası Türk Dili Kurultayı 1996*, TDK yay., Ankara, s.675-678.

KORKMAZ, Zeynep (1996) “Türk Dünyası ve Ortak Yazı Dili Konusu”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992*, TDK yay., Ankara, s.189-197.

ÖNER, Mustafa (1997) “Ortak Türk Alfabesi” Hakkında Bazı Notlar”, *Yeni Türkiye*, Mayıs-Haziran, yıl:3, S.15, s.207-211.

ÖZKAN, Nevzat (2007) *Türk Dilinin Yurtları*, Akçağ yay., Ankara.

SULTANOV, Vügar (1999) “Ortak Türk Alfabesi Hakkında”, *3.Uluslar arası Türk Dili Kurultayı 1996*, TDK yay., Ankara, s.1057-1059.

TEKİN, Talat (1997) *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*, Türk Dilleri Araştırmaları, Ankara.

TENİŞEV, Ethem (1999) “Türk Dünyasında Bazı Sosyal-Lengüistik Problemler”, *3.Uluslar arası Türk Dili Kurultayı 1996*, TDK yay., Ankara, s.1127-1135.

YAMAN, Ertuğrul (1997) “Türk Dünyasında Dil Birliği”, *Yeni Türkiye*, Mayıs-Haziran, yıl:3, S.15, s.199-206.

YAMAN, Ertuğrul (2001) “Tarihî Seyirden Hareketle Türk Dünyasında Ortak İletişim Dili”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Güz-I, S.12-1, s.453-474.